

УДК 342.92

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.96.29>

ІНСТИТУТ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Войтович Н.Ф.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та публічного управління,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
ORCID: 0000-0003-0805-3919*

Войтович Н.Ф. Інститут доказування у справах про адміністративні правопорушення.

У статті розглянуто доказування як основний механізм встановлення обставин у справах про адміністративні правопорушення та необхідну умову прийняття законного рішення у межах адміністративного провадження. Зазначено, що ефективність розгляду справи залежить не лише від наявності доказів, а й від способу їх отримання, перевірки, співставлення та оцінки. Доведено, що доказування у справах про адміністративні правопорушення має комплексний характер, оскільки поєднує встановлення фактичних даних із дотриманням процесуальних гарантій прав особи. Особливу увагу приділено тому, що адміністративне провадження не може ґрунтуватися виключно на формальному підході до документування події, адже кожен доказ потребує перевірки на відповідність вимогам законності, об'єктивності та зв'язку з предметом розгляду.

У роботі проаналізовано основні види доказів, які використовуються у справах про адміністративні правопорушення, а також визначено їх процесуальні особливості. Встановлено, що протокол про адміністративне правопорушення виконує функцію початкової фіксації події, проте сам по собі не може вважатися безумовним підтвердженням вини особи. Розкрито значення пояснень учасників провадження, показань свідків, речових доказів, документів, технічних записів та висновків експертів у формуванні цілісної доказової системи. Наголошено, що доказове значення кожного матеріалу визначається не ізольовано, а через його взаємозв'язок з іншими джерелами інформації. Особливо акцентовано увагу на використанні електронних доказів, даних автоматичної фото- та відеофіксації, а також цифрових інформаційних ресурсів, роль яких у сучасному адміністративному провадженні постійно зростає.

Досліджено особливості збирання, перевірки та оцінки доказів у справах про адміністративні правопорушення. Підкреслено, що неповнота фіксації обставин події, порушення процесуального порядку отримання доказів або недостатнє мотивування постанови негативно впливають на законність прийнятого рішення та ускладнюють реалізацію права особи на захист. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність удосконалення процесуальних стандартів доказування, розвитку цифрових механізмів фіксації доказової інформації та підвищення якості правозастосовної діяльності у сфері адміністративної юрисдикції.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, доказування, докази, адміністративне провадження, адміністративна відповідальність, електронні докази, процесуальні гарантії, оцінка доказів.

Voitovych N.F. The institution of proof in cases of administrative offenses.

The article examines proof as the primary mechanism for establishing circumstances in cases of administrative offenses and as a necessary condition for adopting a lawful decision within administrative proceedings. It is noted that the effectiveness of case consideration depends not only on the availability of evidence, but also on the manner in which such evidence is obtained, verified, compared, and evaluated. It is proved that proof in cases of administrative offenses has a complex nature, since it combines the establishment of factual data with the observance of procedural guarantees of individual rights. Particular attention is paid to the fact that administrative proceedings cannot be based solely on a formal approach to documenting an event, as each piece of evidence requires verification regarding its compliance with the requirements of legality, objectivity, and relevance to the subject matter of consideration.

The paper analyzes the main types of evidence used in cases of administrative offenses and identifies their procedural features. It is established that a protocol on an administrative offense performs the function of the initial recording of the event; however, by itself it cannot be regarded as unconditional proof of a person's guilt. The significance of explanations provided by participants in the proceedings, witness testimonies, material evidence, documents, technical recordings, and expert conclusions in the formation of an integrated evidentiary system is revealed. It is emphasized that the evidentiary value of each material is determined not in isolation, but through its interrelation with other sources of information. Particular attention is also focused on the use of electronic evidence, data obtained through automatic photo and video recording systems, as well as digital information resources, the role of which in modern administrative proceedings is constantly increasing.

The peculiarities of collecting, verifying, and evaluating evidence in cases of administrative offenses are examined. It is emphasized that incomplete recording of the circumstances of an event, violation of the procedural order for obtaining evidence, or insufficient reasoning in a resolution negatively affect the legality of the adopted decision and complicate the exercise of an individual's right to defense. In this regard, the necessity of improving procedural standards of proof, developing digital mechanisms for recording evidentiary information, and enhancing the quality of law enforcement activities within the sphere of administrative jurisdiction is substantiated.

Key words: administrative offense, proof, evidence, administrative proceedings, administrative liability, electronic evidence, procedural guarantees, evaluation of evidence.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток адміністративного законодавства України та трансформація механізмів адміністративної відповідальності зумовлюють необхідність підвищення ефективності доказування у справах про адміністративні правопорушення. Практика розгляду таких справ свідчить про наявність численних проблем, пов'язаних із неповнотою фіксації обставин події, формальним підходом до складання процесуальних документів, недостатнім обґрунтуванням постанов, а також неналежною оцінкою доказів. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах активного використання електронних доказів, автоматизованих систем фото- та відеофіксації, цифрових інформаційних ресурсів і технічних засобів контролю. Наявність процесуальних помилок під час збирання, перевірки та оцінки доказів негативно впливає на законність адміністративного провадження, ускладнює реалізацію права особи на захист і створює ризики ухвалення необґрунтованих рішень. У зв'язку з цим дослідження інституту доказування у справах про адміністративні правопорушення є важливим як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Метою статті є комплексний аналіз інституту доказування у справах про адміністративні правопорушення, визначення процесуальних особливостей окремих видів доказів, дослідження порядку їх збирання, перевірки та оцінки, а також виявлення проблем правозастосовної практики й обґрунтування напрямів удосконалення доказової діяльності в адміністративно-деліктному провадженні.

Стан опрацювання проблематики. Питання доказування у справах про адміністративні правопорушення неодноразово ставали предметом наукових досліджень у галузі адміністративного права та процесу. Окремі аспекти доказової діяльності, правової природи доказів, процесуальних гарантій захисту прав особи та особливостей оцінки доказів досліджувалися в працях вітчизняних науковців. Серед учених, які приділяли увагу даним питанням варто виокремити Віктора Колпакова, Юрія Битяка, Олександра Кузьменка, Тетяну Коломоєць, Сергія Стеценка, Валентин Галунька, Олександра Бандурка та інших. Окрему увагу науковці приділяли проблемам допустимості доказів, процесуальним помилкам під час оформлення матеріалів справи та впливу практики Європейський суд з прав людини на розвиток стандартів адміністративного провадження в Україні.

Водночас розвиток цифрових технологій, поширення електронних доказів і використання автоматизованих систем фіксації адміністративних правопорушень зумовлюють появу нових практичних і теоретичних питань, які потребують додаткового наукового осмислення. Недостатньо дослідженими залишаються проблеми процесуальної перевірки технічних доказів, стандарти мотивування постанов у справах про адміністративні правопорушення, а також питання забезпечення балансу між ефективністю адміністративного провадження та дотриманням прав людини.

Виклад основного матеріалу. Система доказів у справах про адміністративні правопорушення формується з різних джерел фактичних даних. Кожне з них має власний спосіб виникнення, фіксації та перевірки. Протокол про адміністративне правопорушення найчастіше стає першим документом у справі. Він містить первинний опис події та правову кваліфікацію, але не набуває абсолютної сили. Його потрібно перевіряти разом з іншими матеріалами. Пояснення особи, потерпілого й свідків відкривають суб'єктивний вимір події: люди описують те, що бачили, чули, відчували, пам'ятають. Речові докази та документи надають матеріальну або письмову основу. Фото, відеозаписи, дані технічних приладів і автоматичних систем фіксують подію через технічний канал. Висновок експерта вводить до справи спеціальні знання. Ці джерела не змагаються за формальним рангом. Їхня сила залежить від зв'язку зі справою, способу отримання, внутрішньої узгодженості та здатності підтвердити конкретну обставину. Саме тому адміністративне доказування працює через сукупність, де окремий матеріал набуває значення лише після зіставлення з іншими [1; 2].

Протокол про адміністративне правопорушення має особливу процесуальну природу. Він фіксує момент переходу від фактичної події до правового провадження. У ньому посадова особа описує суть діяння, вказує норму, зазначає дані учасників, пояснення, свідків, інші матеріали. Однак протокол не є виразом події. Він відображає первинну версію органу, яка потребує перевірки. У судовій практиці часто трапляються справи, де протокол не містить повного опису об'єктивної сторони: не зазначено конкретну дію, місце, час, обставини, технічний засіб, дані свідків. У таких умовах суду складно встановити, що саме інкримінується особі. Відсутність деталізації руйнує захист, бо людина не може відповідати на нечітке обвинувачення. Протокол також не здатний самостійно підтвердити вину, якщо інші докази відсутні або суперечать йому. Через це процесуальна особливість протоколу полягає в його стартовій, а не завершальній функції. Він відкриває доказову траєкторію, але потребує підтримки з боку пояснень, технічних записів, документів або інших фактичних даних [3; 4].

Пояснення учасників провадження мають подвійну природу: вони є джерелом інформації та способом реалізації права на захист. Особа, яку притягують до відповідальності, може надати власну версію події, вказати на помилки в протоколі, пояснити мотиви поведінки, подати додаткові відомості. Потерпілий описує шкоду або наслідки. Свідок передає інформацію, яку сприйняв безпосередньо або через інші джерела. Такий доказ завжди пов'язаний із людським фактором. Пам'ять вибіркова, сприйняття залежить від освітлення, відстані, емоційного стану, часу після події. Тому пояснення не оцінюються ізольовано. Їх порівнюють між собою, із протоколом, відеозаписом, речовими доказами, документами. Процесуальна форма фіксації також має значення: дата, підпис, роз'яснення прав, умови отримання пояснення, відсутність тиску. Якщо особа відмовилася від пояснень, це не доводить її вини. Якщо пояснення надані без роз'яснення прав, їхня доказова вага знижується. У такій логіці пояснення працюють як жива частина змагального провадження.

Речові докази й документи надають провадженню матеріальну опору. Речовим доказом може бути предмет, що зберіг сліди правопорушення або сам став об'єктом протиправної поведінки. Документ підтверджує юридичний факт, статус, повноваження, час, обставини, наявність дозволу або його відсутність. У справах про адміністративні правопорушення документальні матеріали часто мають вирішальне значення: акти перевірки, довідки, схеми, витяги з реєстрів, службові рапорти, повідомлення, квитанції, сертифікати, протоколи огляду. Їхня процесуальна особливість полягає в потребі перевірити походження. Документ має бути зрозумілим за авторством, датою, змістом і зв'язком зі справою. Копія потребує підтвердження відповідності оригіналу, а електронний документ потребує даних про підпис або інший спосіб автентифікації. Речовий доказ потребує опису, зберігання, можливості огляду, фіксації ознак. Якщо предмет або документ не пов'язаний із подією, він залишається інформаційним фоном, але не стає належним доказом. Саме зв'язок із предметом доказування перетворює матеріал на процесуально цінне джерело.

Технічні докази дедалі частіше визначають результат адміністративних справ. Йдеться про фото, відео, записи бодікамер, дані автоматичних комплексів, результати вимірювальних приладів, електронні журнали, цифрові повідомлення. Їхня перевага полягає в здатності зафіксувати подію незалежно від людської пам'яті. Проте технічний доказ також потребує процесуальної перевірки. Потрібно встановити пристрій, час, місце, умови роботи, цілісність файлу, відсутність монтажу, зв'язок з конкретною особою і конкретною подією. У постанові бажано зазначати тех-

нічний засіб, яким здійснено фіксацію, бо без цього втрачається можливість перевірити походження матеріалу. Відео, що починається після зупинки особи або після завершення події, не завжди підтверджує сам факт правопорушення. Фото без часової мітки слабо доводить динаміку події. Дані приладу без відомостей про перевірку або порядок використання викликають сумнів щодо точності. Технічний доказ не говорить сам за себе. Його зміст відкривається через процесуальну прив'язку, метадані та зіставлення з іншими матеріалами [5; 6].

Висновок експерта або фахівця використовується тоді, коли для встановлення обставин потрібні спеціальні знання. У справах про адміністративні правопорушення це може стосуватися технічного стану об'єкта, причинно-наслідкового зв'язку, розміру шкоди, властивостей речовини, справності приладу, характеру документа або цифрового файлу. Процесуальна сила такого висновку не є наперед визначеною. Він оцінюється разом з іншими доказами: суд або орган розгляду перевіряє, які матеріали були надані експерту, яку методику застосовано, чи відповідають висновки поставленим питанням, чи немає внутрішніх суперечностей. Експертне знання не підміняє правову оцінку. Воно допомагає встановити факт, але питання вини, кваліфікації та відповідальності залишається за органом розгляду.

Збирання доказів починається з моменту виявлення ознак адміністративного правопорушення. Уповноважена особа фіксує подію, встановлює учасників, з'ясовує первинні обставини, отримує пояснення, за потреби проводить огляд, долучає фото, відео, документи, дані технічних приладів. На цьому етапі формується доказова основа, яку пізніше перевірятиме орган розгляду або суд. Помилка на початку часто стає невиправною. Якщо не зафіксовано місце, не опитано свідків, не долучено запис, не роз'яснено права, наступний розгляд змушений працювати з неповним матеріалом. Збирання доказів має цільовий характер. Кожна дія спрямована на встановлення обставин, перелічених у статті 280 КУпАП: події, вини, підстав відповідальності, пом'якшуючих або обтяжуючих даних, шкоди та інших фактів [1]. Через це посадова особа вже під час фіксації події фактично мислить структурою майбутнього рішення. Вона збирає саме ті матеріали, які дозволяють перевірити юридичний склад правопорушення.

Перевірка доказів відбувається через зіставлення, уточнення й процесуальну фільтрацію. Орган розгляду з'ясовує, чи відповідає протокол вимогам закону, чи були роз'яснені права, чи належно повідомлено особу, чи мають матеріали зв'язок із подією, чи не суперечать вони один одному. Перевірка не обмежується читанням документів. Вона включає заслуховування пояснень, дослідження відеозапису, огляд документів, аналіз технічних даних, розгляд клопотань. Якщо особа заявляє, що не перебувала на місці події, орган перевіряє це через доступні матеріали. Якщо відео не охоплює момент правопорушення, його доказова вага визначається обережно. Якщо протокол містить загальну фразу без опису дії, виникає питання про доведеність об'єктивної сторони. Перевірка також виявляє процесуальні обмеження: доказ, отриманий із порушенням прав особи або без законної підстави, не може бути беззастережною опорою для постанови. У цьому сенсі перевірка є центром доказової роботи.

Оцінка доказів завершує рух від інформації до рішення. Вона здійснюється за внутрішнім переконанням, але це переконання формується через правові критерії. Належність відповідає на питання, чи стосується доказ предмета доказування. Допустимість показує, чи законним був спосіб отримання. Достовірність зосереджена на правдивості та надійності інформації. Достатність визначає, чи вистачає всієї сукупності для висновку про наявність складу правопорушення. У реальних справах ці критерії переплітаються. Документ може стосуватися справи, але бути отриманим із порушенням процедури. Відео може бути допустимим, але не доводити момент події. Пояснення можуть виглядати логічно, але суперечити технічним даним. Оцінюючи докази, суд або орган розгляду працює з окремими джерелами та їх взаємодією. Рішення потребує відповіді на питання: як саме кожен доказ підтримує або спростовує версію події, чи залишилися сумніви, чи можна їх усунути законними засобами. Невирішений сумнів працює на користь особи.

Предмет доказування в адміністративно-деліктному провадженні охоплює ширше коло питань, ніж сама подія. Спершу встановлюється, чи відбулася дія або бездіяльність, передбачена нормою КУпАП. Далі визначається особа, її статус, вік, осудність, наявність спеціального суб'єкта, якщо склад правопорушення цього потребує. Потім перевіряється вина: умисел або необережність, ставлення особи до дії та наслідків. Окремо оцінюються обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, строки притягнення, підвідомчість, належне повідомлення, право на захист. Ці процесуальні умови також входять до доказової логіки, бо без них рішення втрачає

законність. Якщо сплив строк притягнення, навіть доведена подія не веде до накладення стягнення. Якщо особу не повідомлено про розгляд, постанова стає вразливою для скасування. Тому доказування у таких справах поєднує фактичний і процесуальний пласти. Воно встановлює, що сталося, хто діяв, як це підтверджено і чи мала держава право ухвалювати рішення саме в такій процедурі [1; 3; 5].

Постанова у справі є кінцевою формою доказування. Вона не повинна виглядати як механічне повторення протоколу. У ній відображається юридична реконструкція події: які обставини встановлено, якими доказами вони підтверджені, чому ці докази прийняті, як оцінені заперечення особи, яка норма застосована. Коли в постанові відсутній аналіз доказів, вона втрачає мотивувальну силу. Посилання на протокол без пояснення, чому він достовірний і достатній, не створює переконливої основи. Так само слабкою є постанова, де не згадано доводи особи або клопотання сторони захисту. Мотивування виконує кілька функцій: показує логіку рішення, дає особі змогу зрозуміти підстави відповідальності, полегшує апеляційний перегляд і дисциплінує орган розгляду. У практиці ЄСПЛ право на справедливий розгляд пов'язується з можливістю побачити, що доводи сторони були почуті й оцінені [7; 8]. Для адміністративних справ це означає: коротка форма провадження не скасовує потреби в ясному обґрунтуванні.

Оскарження постанови виконує контрольну функцію щодо доказування. Під час перегляду перевіряється наявність матеріалів і законність їх отримання, повнота дослідження, правильність оцінки, дотримання прав особи. Апеляційний або судовий контроль дозволяє виявити помилки, які не були помічені на першому етапі: неналежне повідомлення, відсутність підпису, нечітке формулювання обвинувачення, відсутність доказів вини, неправильне застосування статті. Такий перегляд має значення не тільки для конкретної особи. Він формує практичні стандарти для органів, які складають матеріали. Коли суди системно скасовують постанови через відсутність доказів події або порушення статті 268 КУпАП, це сигналізує про потребу змінити первинну практику документування. Оскарження тому діє як другий рівень доказової культури: воно очищає провадження від формальних помилок і поступово змушує органи влади збирати матеріали уважніше, точніше, із повагою до процедури.

Висновки. Доказування у справах про адміністративні правопорушення становить центральний механізм встановлення фактичної та юридичної основи відповідальності. Його сутність полягає в тому, що розрізнені відомості про подію проходять шлях від первинної фіксації до правової оцінки. У цьому процесі доказ набуває значення лише за умови належного зв'язку зі справою, законного способу отримання, достовірності та достатності в сукупності з іншими матеріалами. Принципи законності, об'єктивності, змагальності, презумпції невинуватості та вільної оцінки доказів утворюють рамку, у межах якої орган розгляду формує внутрішнє переконання. Таке переконання не є особистим припущенням. Воно виникає після перевірки протоколу, пояснень, документів, технічних записів, речових доказів та інших матеріалів. Нормативна основа доказування закріплена насамперед у КУпАП, проте її зміст доповнюється Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та практикою ЄСПЛ. Це надає адміністративному провадженню гарантійний вимір: особа має бути повідомлена, почута, ознайомлена з матеріалами й забезпечена можливістю захисту.

Види доказів у справах про адміністративні правопорушення мають різну природу й різні способи перевірки. Протокол відкриває провадження, але не замінює доказову сукупність. Пояснення учасників передають людське сприйняття події й потребують співставлення з іншими матеріалами. Документи та речові докази забезпечують матеріальну основу встановлення обставин. Фото, відео, дані бодікамер та автоматичних комплексів створюють значний доказовий потенціал, але потребують ідентифікації джерела, часу, місця, пристрою та цілісності файлу. Висновок експерта використовується для питань, які потребують спеціальних знань, але також оцінюється разом з іншими доказами. Збирання, перевірка й оцінка доказів утворюють єдиний процес. На етапі збирання формується матеріал справи, на етапі перевірки виявляються зв'язки й суперечності, на етапі оцінки сукупність доказів перетворюється на мотивований висновок. Предмет доказування охоплює подію, особу, вину, обставини відповідальності, шкоду, строки, повідомлення та інші процесуальні умови.

Типові помилки під час доказування найчастіше пов'язані з неповнотою протоколу, формальним роз'ясненням прав, відсутністю належного повідомлення, слабкою фіксацією технічних доказів, підміною доказування припущеннями та недостатнім мотивуванням постанов. Такі помил-

ки не є дрібними дефектами оформлення. Вони впливають на здатність справи підтвердити подію правопорушення та вину конкретної особи. Якщо протокол не містить часу, місця й суті діяння, особа не може ефективно захищатися. Якщо відео не показує моменту правопорушення, його доказова сила обмежена. Якщо в постанові не пояснено, чому докази прийняті і чому доводи особи відхилені, рішення виглядає формальним. Удосконалення доказової діяльності потребує кількох пов'язаних рішень: конкретизації критеріїв доказів, запровадження чек-листів для службових осіб, стандартизації роботи з електронними матеріалами, створення цифрового середовища справи, належного відкриття доказів особі, підготовки посадових осіб і посилення вимог до мотивування постанов. Такий підхід формує провадження, у якому кожен факт має джерело, кожне джерело проходить перевірку, кожне рішення спирається на зрозумілу доказову логіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 18.02.2026).
2. European Court of Human Rights. A and B v. Norway. Legal summary. Parallel administrative and criminal proceedings in respect of the same conduct. Strasbourg. 2016. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-11287> (дата звернення: 18.05.2026).
3. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Criminal limb. European Court of Human Rights. 2024. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_eng (дата звернення: 22.05.2026).
4. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial. Civil limb. European Court of Human Rights. 2024. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_civil_eng (дата звернення: 20.05.2026).
5. Öztürk v. Germany. Judgment of the European Court of Human Rights. 21 February 1984. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57553> (дата звернення: 20.05.2026).
6. Lutz v. Germany. Judgment of the European Court of Human Rights. 25 August 1987. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57531> (дата звернення: 22.05.2026).
7. Абдулкадірова Е. Принципи розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 151–154. URL: <https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/33.pdf> (дата звернення: 18.05.2026).
8. Адміністративна відповідальність. Курс лекцій / за ред. О.В. Кузьменко. Київ. Юрінком Інтер. 2016. 567 с. URL: <https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-3-number-85011-2016/actual-data-part-evidence-formed-through> (дата звернення: 24.05.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.05.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 25.08.2026
Дата публікації: 01.09.2026

© Войтович Н.Ф., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0